

**UNIVERZITET ZA POSLOVNI INŽENJERING I MENADŽMENT
BANJA LUKA**

Tehnička uputstva za oblikovanje završnog rada (Prilog Pravilima o diplomiranju)

OPŠTE

Diplomski/master rad uređuje se u *Word*-ovom dokumentu.

Diplomski/master rad se printa u boji na uspravno postavljanim listovima papira veličine A4 (210 x 297 mm).

Rad se piše na jednom od službenih jezika u BiH, izuzev sažetka, koji se piše i na engleskom jeziku, a koristi se latinično ili ćirilično pismo. Ukoliko Rektor odobri, rad može biti pisan i na nekom od svjetskih jezika uz obavezan prošireni sažetak na jednom od službenih jezika BiH.

STRUKTURA RADA

Svaki diplomski/master rad ima svoju strukturu, odnosno redosljed pisanja sljedećih elemenata:

1. Naslovna strana,
2. Zahvalnica (ako je ima),
3. Sažetak rada,
4. Sadržaj,
5. Sadržina rada,
6. Zaključak rada,
7. Popis literature,
8. Prilozi (ako ih ima).

Prilikom printanja gotovog rada, naslovna strana, zahvalnica (ako je ima) i sažetak rada se printaju jednostrano, dok se ostali dijelovi rada printaju obostrano. Izuzetak su prilozi (ako ih ima), koji se printaju po želji autora.

FORMAT RADA

Oblik paragrafa i rukopis

Tekst rada se piše fontom *Times New Roman*, u trećem licu (**Ispravno:** urađena je analiza, prezentovani su rezultati, snimljen je dokumentarni film. **Nije ispravno:** Uradili smo analizu, prezentovali smo rezultate, snimili smo film).

U opciji *Paragraf* podešavaju se sljedeći elementi:

- Margine rada - rubovi (iznose 1" ili 25,4 mm),
- Veličina slova (16pt naslov teme diplomskog/master rada; 12pt naslovi u tekstu i sam tekst, izuzev pisanja naslova tabela, grafikonili slika, teksta u tabelama, na slikama, grafikonima i upisa fusnote, koji su veličine 10pt),
- Uvlačenje (*Indentation: left, right = 0; Special: first line = 0.5*),
- Poravnanje (*Alingment: Justified – obostrano*),
- Prored (*Spacing: before, after = 0; Line spacing = 1.5*); Prored naslova tabela, slika, grafikona i upisa fusnote je 1);
- Broj stranice se nalazi u donjem desnom uglu stranice (Bottom of page – footer, Right), 12pt. Numeracija stranica počinje od prvog poglavlja (uvod), sa rednim brojem 1.

Naslovi

Naslovi poglavlja (naslovi prvog reda) se pišu uspravnim (verzalnim) podebljanim (**bold**) velikim slovima, naslovi drugog reda (podnaslovi) imaju početno prvo slovo veliko, ostali dio teksta su mala podebljana slova, a naslovi trećeg reda (podnaslovi) imaju isti oblik kao i podnaslovi drugog reda, samo što se kod njih još dodaje i kosi oblik pisanja - *italik*. Naslovi četvrtog reda i dalje se pišu kao naslovi trećeg reda (kosi oblik – *italik*) ali nisu podebljani. Naslovi i podnaslovi se pišu sa lijevim poravnanjem (*Align Left*) bez uvlačenja i bez numerisanja.

Naslovi tabela pišu se poravnati sa tabelom i iznad tabele, dok se naslovi fotografija i grafikona pišu ispod slike ili grafikona sa centralnim poravnanjem.

Između teksta i naslova (podnaslova), uključujući i naslove slika ili grafikona je jedan red razmaka (jedan enter).

SAŽETAK

Sažetak u sebi sadrži do 250 riječi, a ispunjava sljedeće stavke:

- osnovnu svrhu i ciljeve istraživanja,
- primjenjenu metodologiju (nije nužno),
- bitne zaključke.

Sažetak se piše u jednom pasusu, a samo iznimno u više njih, koji se ne odvajaju. Iz bibliografskih razloga, nakon napisanog sažetka na srpskom jeziku, obavezno je da se sažetak napiše i na engleskom jeziku.

SADRŽAJ

Sadržaj se unosi automatski (References → Table of Contents). Primjer sadržaja se nalazi na 12-oj stranici ovog uputstva.

PODJELE

Serijsko nabrojanje u tekstu se koristi da se izbjegne nerazumijevanje i obezbijedi maksimalna jasnost i preglednost teksta. Nabrojanje u pravilu treba vršiti u okviru paragrafa ili pasusa uz korištenje male zagrade.

Primjer: Učesnici u tri izbora bili su: a) rad sa drugim učesnicima, b) rad u timu i c) samostalan rad.

Kada se u okviru jedne nabrojane kategorije koristi zarez, kategorije se nabrajaju označene slovima uz malu zgradu i odvojene tačkazarezom.

Primjer: Testirane su tri grupe: a) sa niskim postignućem, oni koji su ostvarili ispod 20 bodova; b) sa srednjim postignućem, oni koji su ostvarili između 20 i 50 poena; i c) sa visokim postignućem, oni koji su ostvarili više od 50 bodova.

Kada se nabrajaju paragrafi ili pasusi, nabrojanje se najavljuje dvotačkom, a svaki pasus se označava brojem, crticom, strelicom ili kružićem (uniformno u cijelom radu).

Primjer 1: Upotrebom teorije naučene bespomoćnosti predviđeno je da depresivni i nedepresivni ispitanici pokazuju sljedeće forme kontrole suđenja:

1. Pojedinci koji ... [nastavak teksta].
2. Nedepresivne osobe izložene ... [nastavak teksta].
3. Depresivne osobe izložene ... [nastavak teksta].
4. Depresivni i nedepresivni učesnici u tihim grupama ... [nastavak teksta].

Primjer 2: Upotrebom teorije naučene bespomoćnosti predviđeno je da depresivni i nedepresivni ispitanici pokazuju sljedeće forme kontrole suđenja:

- Pojedinci koji ... [nastavak teksta].
- Nedepresivne osobe izložene ... [nastavak teksta].
- Depresivne osobe izložene ... [nastavak teksta].
- Depresivni i nedepresivni učesnici u tihim grupama ... [nastavak teksta].

Između nabrojanja i teksta sljedećeg pasusa je jedan red razmaka (jedan enter).

FUSNOTE

Fusnote koristiti samo ako je neophodno dati dodatno objašnjenje nekih pojmova i/ili pojava.

CITATI

Citiranje autorove misli nema posebnu kompoziciju, što znači da se njegova rečenica ili čitav pasus piše normalno kao i ostali dio teksta, bez ikakvog uvlačenja. Jedina razlika je u tome što na kraju rečenice ili pasusa u malim zagradama navodi autora/i i godina, kao što je to napisano u ovom pravilniku (poglavlje LITERATURA). Uz ime autora dovoljno je da se navede samo godina, ali ne i stranica, ukoliko se ne citira tekst direktno ili ne navodi podatak koji treba vezati za određenu stranicu.

SLIKE, GRAFICI I TABELE

Kada se završi sa dijelom teksta, i prelazi na ilustracije, potrebno je napraviti razmak (1 *enter*) između gornjeg dijela teksta i slike, grafika ili tabele. Naziv tabele se piše iznad tabele, poravnat sa početkom tabele bez razmaka i proreda. Naslov slika i grafikona se piše ispod slike ili grafikona bez razmaka i proreda sa centralnim poravnanjem.

Prilikom oblikovanja slike, grafika, ili tabele (u daljnjem tekstu SGT), svaki ovaj oblik mora imati svoj redni broj (piše se ispred naslova, arapskim brojevima, hronološki od jedan pa na dalje). Izvor SGT se navodi kao i citati u ostalom dijelu teksta (pogledati primjer diplomskog rada), a ako su SGT djelo autora diplomskog/magistarskog rada izvor se ne navodi.

SGT su sastavni dio teksta (ne može stajati samostalno) i u tekstu mora postojati poziv na SGT. Takođe mora postojati i poziv na SGT navedene u priložima, ako se koriste (pogledati primjer diplomskog rada).

Naslovi SGT kao i tekst u SGT se piše veličinom slova 10pt.

Između SGT i nastavka teksta pravi se jedan red razmaka (jedan enter).

LITERATURA

Popis literature na kraju rada **mora da sadrži** samo izvore na koje se autor pozivao u tekstu. U popisu literature ne mogu da se nalaze reference koje autor rada nije koristio u tekstu.

Korišćene jedinice literature se navode abecednim redom - Uvlačenje (*Indentation: left, right = 0; Special: hanging = 0.5*).

Knjige

Generalna forma navođenja autorskih knjiga je sljedeća: prezime autora [zarez], inicijal/i imena [tačka], [otvorena mala zagrada] godina izdanja [zatvorena mala zagrada] [tačka] *naslov djela* – italikom [tačka], grad (i država) [dvije tačke], izdavač [tačka].

Primjeri navođenja

U tekstu:

- jedan autor: (Suzić, 2010);
- dva autora: (Peterlin i Mladenović, 2007);
- tri do pet autora: prvo navođenje u tekstu: (Đuranović, Todorović i Tešić, 2016); drugo i svako sljedeće navođenje u tekstu: (Đuranović i sar., 2016);
- šest i više autora (Stefanović i sar., 2008).

U popisu literature:

Đuranović, D., Todorović, S. i Tešić, R. (2016). *Strategijski menadžment*. Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment.

Peterlin, J. i Mladenović, M. (2007). *Finansijski instrumenti i menadžment finansijskih rizika*. Banja Luka: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment.

Stefanović, S., Adamović, Ž., Vuković, V., Milišić, R., Vidović, S., Malešević, D. (2008). *Kretanje šinskih vozila*. Banja Luka: Društvo za energetska efikasnost.

Suzić, N. (2010). *Prvilo pisanja naučnog rada: APA i drugi standardi*. Banja Luka: XBS.

Poglavlje u knjizi

Prezime autora [zarez], inicijal/i imena [tačka], [otvorena mala zagrada] godina izdanja [zatvorena mala zagrada] [tačka] naslov rada [tačka], U knjizi... (napomena da je rad objavljen u knjizi...) ime izdavača [otvorena mala zagrada] Izd. (napomena da se radi o izdavaču) [zatvorena mala zagrada] [zarez], naslov knjige – italikom [otvorena mala zagrada] stranica početka rada [crta] stranica završetka rada [tačka], grad (i država) [dvije tačke], izdavač [tačka].

Na BHS jeziku se ne navodi editor ili izdavač, kao što je to slučaj u izdanjima na engleskom jeziku, zato što su to kod nas u pravilu radi o urednicima, a ne izdavačima.

Primjeri navođenja

U tekstu:

- (Harly, 1981)
- (Barrett, & Campos, 1987)

U popisu literature:

Harley, N. (1981). Radon risk models. U A. Knight, & B. Harrad (Eds.), *Indoor air and human health* (str. 69-78). Amsterdam: Elsavier.

Barrett, K. C., & Campos, J. J. (1987). Perspectives on emotional development: II. A functionalist approach to emotions. In J. D. Osofsky (Ed.), *Handbook of infant development* (2nd ed., pp. 555–578). Oxford, England: Wiley.

Radovi publikovani u naučnim časopisima

Generalna forma za navođenje radova iz časopisa je sljedeća: prezime autora [zarez], inicijal/i imena [tačka], [otvorena mala zagrada] godina izdanja [zatvorena mala zagrada] [tačka] naslov rada [tačka], naziv časopisa – italikom [zarez] i volumen – italikom [otvorena mala

zagrada] broj sveske u okviru volumena [zatvorena mala zagrada] [zarez], stranica početka rada [crta] stranica završetka rada [tačka].

Primjeri navođenja

Citiranje u tekstu:

- jedan autor: (Avramović, 2011);
- dva autora: (Žiravac-Mladenović i Đurica, 2018);
- tri do pet autora: prvi navođenje u tekstu: (Mitić, Nikolić, Cakić, Nikolić, & Ilić, 2012);
drugo i svako sljedeće navođenje u tekstu: (Mitić et al., 2012);
- šest i više autora (Špírková et al., 2009).

U popisu literature:

- Avramović, D. (2011). Metode i okviri rasta vrijednosti banke. *Anali poslovne ekonomije*, 5(1), 28-37.
- Mitić, Ž., Nikolić, G., Cakić, M., Nikolić, R., & Ilić, L.J. (2007). The investigation of Co (II)-dextran complexes. *Hemijska industrija*, 61(5), 257-262.
- Špírková, M., Strachota, A., Urbanová, M., Baldrian, J., Brus, J., Šlouf, M., Kuta, A. & Hrdlička, Z. (2009). Structural and surface properties of novel polyurethane films. *Materials and Manufacturing Processes*, 24(10-11), 1185-1189.
- Žiravac-Mladenović, M. i Đurica, F. (2018). Komparativna analiza trgovanja na Banjalučkoj i Sarajevskoj berzi. *Anali poslovne ekonomije*, 10(1), 25-35.

Radovi publikovani u zbornicima sa naučnih skupova

Prezime autora [zarez], inicijal/i imena [tačka], [otvorena mala zagrada] godina izdanja [zatvorena mala zagrada] [tačka] naslov rada [tačka], U zborniku... (napomena da je rad objavljen u zborniku...) ime izdavača [otvorena mala zagrada] Izd. (napomena da se radi o izdavaču) [zatvorena mala zagrada] [zarez], *naslov zbornika* – italikom [otvorena mala zagrada] stranica početka rada [crta] stranica završetka rada [tačka], grad (i država) [dviije tačke], izdavač [tačka].

Na BHS jeziku se ne navodi editor ili izdavač, kao što je to slučaj u izdanjima na engleskom jeziku, zato što se kod nas u pravilu radi o urednicima, a ne izdavačima.

Primjeri navođenja

U tekstu:

- jedan autor: (Grgurević, 2014);
- dva autora: (Medić i Živadinović, 2014);

- tri do pet autora: prvi navođenje u tekstu: (Krstić, Skorup i Skorup, 2014); drugo i svako sljedeće navođenje u tekstu: (Krstić et al., 2014);
- šest i više autora (Kojić et al., 2019).

U popisu literature:

- Grgurević, N. (2014). Kuba i Nikaragva (Revolucija i postrevolucionarni period). *U zborniku radova sa međunarodne naučne konferencije o društvenom i tehnološkom razvoju* (str. 124-131). Banja Luka, BiH: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment.
- Kojić, D., Pavličević, J., Špirková, M., Aroguz, A., Jovičić, M., Bera, O., Marinović-Cincović, M. (2019). The influence of silica on the solvent resistance of polyurethane hybrid materials. *In Proceedings VI International Congress "Engineering, Environment and Materials in Processing Industry"* (pp 568-572). Jahorina, BiH: University of East Sarajevo, Faculty of Technology.
- Krstić, M., Skorup, A. i Skorup, S. (2014). Inovativnost – ključni element preduzetničke strategije rasta i razvoja privrednog subjekta. *U zborniku radova sa međunarodne naučne konferencije o društvenom i tehnološkom razvoju* (str. 51-58). Banja Luka, BiH: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment.
- Medić, Z. i Živadinović, J. (2014). Neravnoteže i krize savremenog doba i ekonomska politika. *U zborniku radova sa međunarodne naučne konferencije o društvenom i tehnološkom razvoju* (str. 102-112). Banja Luka, BiH: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment.

Magistarski radovi i doktorske disertacije

Generalna forma za navođenje magistarskih radova i doktorskih disertacija je sljedeća: prezime autora [zarez], inicijal imena [tačka], [otvorena mala zagrada] godina odbrane [zatvorena mala zagrada] [tačka] *naslov rada* - Italik [tačka], vrsta rada [tačka], naziv univerziteta na kome je rad odbranjen [zarez], grad [zarez], država [tačka].

Primjeri navođenja

U tekstu:

- (Petrović, 2001);
- (Žiravac-Mladenović, 2009).

U popisu literature:

Petrović, R. (2001). *Dehidracija etera na mordenitnim katalizatorima*. Magistarski rad. Univerzitet u Banjoj Luci, Tehnološki fakultet, Banja Luka, BiH.

Žiravac-Mladenović M. (2009). *Bankarski nadzor i regulative zemalja u tranziciji na Balkanu – globalizacija bankarskog sektora*. Doktorska disertacija. Alfa Univerzitet, Beograd, Srbija.

Radovi objavljeni u magazinima, novinama, ilustrovanim časopisima

U magazinima objavljeni tekstovi se citiraju u sljedećoj formi: prezime autora [zarez], inicijal/i imena [tačka], [otvorena mala zagrada] dan, mjesec i godina izdanja [zatvorena mala zagrada], naslov teksta [tačka], ime magazina ili novina – *italikom* [zarez], broj magazina ili novina – *italikom* [zarez], stranica početka teksta [crta] stranica završetka teksta [tačka].

Primjeri navođenja

U tekstu:

- (Suzić, 2008);
- (Henry, 1990).

U popisu literature:

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Beyond the melting pot. *Time*, 135, 28–31.

Suzić, N. (17. decembar 2008). Quod licet Iovi, non licet bovi. *Reporter*, 301, str. 11.

Web materijali

Internet adresa je isto što i naziv izdavača u štampanim časopisima i knjigama i zato je nikad ne treba navoditi umjesto imena autora, odnosno na prvom mjestu.

Za rad poznatog autora preuzet elektronski vrijedi sljedeća forma: prezime autora [zarez], inicijal/i imena [tačka], [otvorena mala zagrada] godina izdanja [zatvorena mala zagrada] [tačka] naslov rada [tačka], naznaka o kakvom se materijalu radi u uglastoj zagradi, preuzeto (napomena da je rad preuzet) dan, mjesec i godina, sa (Internet adresa).

Primjeri navođenja

U tekstu:

➤ (Schwarzer, 1989);

U popisu literature:

Schwarzer, R. (1989). Statistički softver za meta analizu [Kompjuterski softverski vodič].

Preuzeto 23. marta 2001. sa http://www.yorku.ca/faculty/academic/schwarze/meta_e.htm

Kada se sa Interneta preuzima članak koji je objavljen jedino na Internetu (Internet-only), tada treba navesti sva četiri URL elementa citiranja. Na primjer: 1) protokol (http://), 2) host ime (www.apa.org/), 3) put do dokumenta (monitor/oct00/) i 4) fail-ime dokumenta koji navodimo (workplace.html).

Primjeri navođenja

U tekstu:

➤ (Fredserickson, 1989);

U popisu literature:

Fredserickson, B. L. (2000, March 7). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment*, 3, Article 0001a. Retrieved November 20, 2000, from <http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>

Ako se zbog slaganja teksta na kraju reda mora prekinuti internet adresa, prekid se pravi iza kose crte ili ispred tačke.

Ako dokument sa Interneta nema datum izdavanja, tada se na mjestu datuma u maloj zagradi naznači n.d (no date). Kada se sa Interneta preuzima dokument koji nema ni datuma, ni autora, tada ime dokumenta zauzima mjesto autora, odnosno prvo mjesto.

Primjeri navođenja

U tekstu:

➤ (GVU's 8th WWW user survey, n.d);

➤ (World Trade Organization., n.d);

U popisu literature:

GVU's 8th WWW user survey. (n.d). Preuzeto 08.08.2000. sa sajta http://www.cc.gatech.edu/gvu/user_surveys/survey-1997-10/

World Trade Organization. (n.d) Preuzeto 29.05.2009. sa sajta: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.

Ako se citira članak, document, slika iz enciklopedija sa Interneta, tada se ime dokumenta uzima umjesto autora, odnosno stavlja na prvo mjesto [tačka], [otvorena mala zagrada] datum uređivanja stranice ili dokumenta (obično se nalazi u dnu stranice) [zatvorena mala zagrada] [tačka]. *Naziv enciklopedije - italic* [tačka]. Web adresa [tačka].

Primjeri navođenja

U tekstu:

- (Svjetska trgovinska organizacija, 2012);
- (World Trade Organization, 2021);

U popisu literature:

Svjetska trgovinska organizacija. (22.06.2012). U *Proleksis enciklopediji*. <https://proleksis.lzmk.hr/1646/>.

World Trade Organization. (06. Jun 2021). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/wiki/World_Trade_Organization.

Primjeri navođenja dokumenta objavljenog od strane neke institucije

U tekstu:

- prvo navođenje u tekstu (Zavod za statistiku Republike Srpske [ZSRS], 2009); drugo i svako sljedeće navođenje (ZSRS, 2009);

U popisu literature:

Zavod za statistiku Republike Srpske. (2009). Saopštenja. Preuzeto 10.02.2009. sa <http://www.rzs.rs.ba/SaopstenjaRadLAT.htm>

Primjer navođenja zakona, propisa, sudskih odluka

U tekstu:

- *zakoni i propisi*: prvo navođenje u tekstu (Zakon o krivičnom postupku [ZKP], 2014); drugo isvako sljedeće navođenje (ZKP, 2014);
- *sudska odluka*: prvo navođenje u tekstu (Vrhovni sud Srbije [VSS], Rev. 1354/06); drugo i svako sljedeće navođenje (VSS, Rev. 1354/06);

U popisu literature:

Zakonik o krivičnom postupku, Službeni glasnik RS, 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, i 55/2014; Regulation (EU) No. 1052/2013 establishing the European Border Surveillance System (Eurosur), OJ L 295 of 6/11/2013, 1; Directive 2013/32/EU on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast), OJ L 180 of 29/6/2013, 60.

Vrhovni sud Srbije, Rev. 1354/06, (6. 9. 2006). Paragraf Lex; Vrhovni sud Srbije, Rev. 2331/96, 3. 7. 1996, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije 4/96, 27; CJEU, case C-20/12, Giersch and Others, ECLI:EU:C:2013:411, para. 16; Opinion of AG Mengozzi to CJEU, case C-20/12, Giersch and Others, ECLI:EU:C:2013:411, para. 16.

PRILOZI

Prilozi se dodaju nakon rada, odnosno nakon popisa literature označeni rednim brojem (Prilog 1, Prilog 2...).

Stranica priloga je i završna stranica diplomskog/master rada, i ima svoju numeraciju.

PRIMJER DIPLOMSKOG RADA SA KLJUČNIM ELEMENTIMA

UNIVERZITET PIM BANJA LUKA - EKONOMSKI FAKULTET

Studijski program: Menadžment

**MEĐUNARODNA PRODAJA ROBA, PRAVILA, PROCEDURE I
STANDARDI**

Diplomski/Master rad

Mentor: prof. dr Miloš Sorak

Komentor: mr Marko Marković

RADMILA ŽUNIĆ

BANJA LUKA, JANUAR 2021.

“Под моралном и кривичним одговорношћу изјављујем да сам ја аутор овог рада те сам упознат да сам, уколико се утврди да је рад плагијат, одговоран за штету почињену Универзитету за пословни инжењеринг и менаџмент, као и аутору оригиналног рада.”

“Pod moralnom i krivičnom odgovornošću izjavljujem da sam ja autor ovog rada te sam upoznat da sam, ukoliko se utvrdi da je rad plagijat, odgovoran za štetu pričinjenu Univerzitetu za poslovni inženjering i menadžment, kao i autoru originalnog rada.”

SAŽETAK

Fenomen savremenog svijeta jeste globalizacija u svim sferama razvoja ljudskog stvaralaštva. Globalna ekonomija stvara globalno, svjetsko tržište, jedinstveno i bez barijera. Posljedica toga je da svaki biznis i svaki proizvod moraju biti globalno konkurentni, pa čak i kada se prodaju samo na lokalnom tržištu, jer konkurencija ne priznaje nikakve granice. Međunarodna prodaja (izvoz) je najvažniji faktor prosperiteta nacionalnih ekonomija. Regulisana je pravilima i procedurama Svjetske trgovinske organizacije (WTO) i zakonitostima Evropske unije, koje kreiraju njene operativne funkcije. Sa druge strane, međunarodna trgovina je uslovljena primjenom međunarodnih standarda koji obezbjeđuju standardan kvalitet proizvoda, bezbjedan za potrošače i neškodljiv za prirodnu sredinu. Interes svake zemlje je ulazak u svjetske trgovinske tokove, što podrazumjeva nužnost prihvatanja međunarodnih i evropskih zakonitosti i standarda kao nacionalnih.

Ključne riječi: međunarodna prodaja, pravila, procedure, zakonitosti EU, međunarodni standardi, kvalitet, sistem menadžmenta kvalitetom ISO 9001.

SUMMARY

The phenomena of modern world is the globalization in all spheres of human creation development. Global economy produces global, market world, unique and with no barriers. As the effect each business and each product must be competitive globally, even when they are sold in the local market, since the competition does not recognize borders. International sales (export) is the most important factor for the national economy prosperities. It is regulated according to rules and procedures of World trade organization (WHO) and EU Law which creates her operational functions. On the other side, international trade is conditioned by the international norm application which provides standard product quality, safe for consumers and environment. Concern of each state is to entry into the world trade flow and includes also the necessity to accept international and European laws and standard as well national.

Keywords: international sales, rules, procedures, EU legality, international standards, quality, quality management system ISO 9001.

SADRŽAJ

UVOD	17
Međunarodna trgovina	17
<i>Detaljnji opis trgovine</i>	17
<i>Zanimljivosti</i>	17
MEĐUNARODNA PRODAJA ROBA	18
Pojam međunarodne trgovine	18
PRINCIPI TRGOVINSKOG SISTEMA	19
ZAKLJUČAK	20
LITERATURA	21

POPIS SLIKA

Slika 1. Logo Svjetske trgovinske organizacije.....	3
Slika 2. Evolucija regionalnih trgovinskih sporazuma u svijetu u periodu 1948 – 2015.....	5

POPIS TABELA

Tabela 1. Ekonomičnost poslovanja firme u periodu 2000-2007.....	2
--	---

UVOD

Ekonomska istorija je pokazala da je međunarodna trgovina najznačajniji faktor ekonomskog rasta i da je temelj razvoja svake nacionalne privrede. Ekonomski prosperitet nacionalnih privreda ovisan je o međunarodnoj razmjeni i to prije svega, o rastu izvoza. Izvoz je najbolji pokazatelj stanja neke nacionalne privrede i njene pozicije u svjetskoj privredi (Đurica, 2003).

Savremena svjetska privreda karakteristična je po dinamičnom rastu međunarodne trgovine, čije godišnje stope prevazilaze stope rasta svjetske proizvodnje. To je aktivnost u svjetskoj privredi koja bilježi najveće stope rasta od 1945. godine do današnjih dana.

Međunarodna trgovina

Međunarodna trgovina direktno doprinosi povećanju životnog standarda i smanjenju siromaštva, koriguje međunarodne potrebe i omogućava da se one zadovoljavaju kompleksnije i pod povoljnijim uslovima (Milojević, 1995). Najbolji primjer za to je Istočna Azija u kojoj su Japan, Koreja, Tajvan, Kina i njihovi susjedi, uglavnom putem trgovine, fokusirajući se na rast proizvodnje za izvoz, od sredine 1970-tih izvukli 300 miliona ljudi iz siromaštva (Đurica i Bodiroža, 2000).

Detaljnji opis trgovine

Međunarodna trgovina se obavlja po strogo utvrđenim pravilima i procedurama, utvrđenim na globalnom, regionalnom i nacionalnom nivou (Zakon o spoljnotrgovinskoj politici Bosne i Hercegovine [ZSTP], 1999). Osim toga, potreba za zadovoljenjem sve probirljivijeg svjetskog tržišta i pojava sve različitijih roba, različitih performansi kvaliteta i namjena, inicirale su zahtjeve za unificiranjem proizvodnje industrijskih proizvoda koja će obezbjediti standardan kvalitet proizvoda, bezbjedan za potrošače (ZSTP, 1999).

Zanimljivosti

U savremenom svijetu, niti jedna zemlja, bez obzira na svoje razvojne potencijale i uslove, nije sama sebi dovoljna i ne podmiruje sve svoje materijalne potrebe isključivo sopstvenom proizvodnjom (Kesić, Gazija, Zdenac, Čičak i Lemeš, 2006; Milojević, 1995). Svaka zemlja, manji ili veći dio svojih materijalnih potreba podmiruje uvozom materijalnih

dobara iz drugih zemalja, a isto tako, dio sopstvene proizvodnje namjenjen je zadovoljenju potreba u inostranstvu (Kesić i sar., 2006).

MEĐUNARODNA PRODAJA ROBA

Pojam međunarodne trgovine

Međunarodna trgovina ili kako neki autori nazivaju spoljna trgovina, predstavlja razmjenu dobara i usluga, između rezidenata različitih zemalja pri čemu predmet međunarodne razmjene prelazi granicu jedne ili više zemalja. Ona se može se posmatrati u širem i užem smislu. U širem smislu, međunarodna trgovina podrazumijeva sveukupnost trgovinskih transakcija između svih zemalja u svijetu, tj. to je svjetska trgovina u cjelini, a u užem smislu odnosi se na trgovinu jedne zemlje sa svijetom.

Saldo u trgovinskom bilansu može biti (Kozomara, 2005):

- uravnotežen – ako je uvoz jednak izvozu,
- deficitaran – ako je uvoz veći od izvoza,
- suficitaran – ako je izvoz veći od uvoza.

Suficit u trgovinskom bilansu je bitan indikator uspješnosti u međunarodnoj razmijeni neke zemlje sa inostranstvom (Tabela 1).

Tabela 1. Ekonomičnost poslovanja firme u periodu 2000-2007 (Milojević, 1995).

REDNI BROJ	GODINA	PRIHOD (din)	TROŠKOVI (din)	EKONOMIČNOST [E]	INDEKS
1.	2000.	222.081.000	227.694.000	0,97	100
2.	2001.	261.693.000	271.923.000	0,96	99
3.	2002.	258.102.000	258.102.000	1,00	103
4.	2003.	246.761.000	263.325.000	0,94	97

Cilj privatizacije jeste da se stvore nove osnove funkcionisanja privrednog sistema koje bi omogućile njegovu veću efikasnost i veću efikasnost funkcionisanja njegovih ekonomskih subjekata.

PRINCIPI TRGOVINSKOG SISTEMA

Međunarodna trgovina počiva na osnovnim principima Svjetske trgovinske organizacije (WTO): principima nediskriminacije, slobodne trgovine, transparentnosti i podsticanja konkurencije (Slika 1). Ovi principi su korišćeni i prilikom potpisivanja velikog broja regionalnih trgovinskih sporazuma širom svijeta (slika 2, prilog 1).

Slika 1. Logo Svjetske trgovinske organizacije (“Svjetska trgovinska organizacija“, 2012; „World Trade Organization“ [WTO], 2020)

To su, takođe, principi koji se ugrađuju u sve nacionalne trgovinske sisteme koji jesu ili nastoje biti inkorporirani u svjetski trgovinski sistem (WTO, n.d). Ti principi su:

- *Princip nediskriminacije* - odnosi se na tretman „najpovlaštenije nacije“ i „nacionalni tretman“,
- *Slobodna trgovina* odnosi se na slobodan protok roba (usluga i kapitala) kao najveći podsticaj rastu međunarodne trgovine u otvorenoj privredi,
- *Princip transparentnosti-predvidivosti*, podrazumijeva primjenu istih,
- *Podsticanje konkurencije* podrazumijeva kreiranje konkurentnog tržišnog ambijenta od strane države.

Dva od četiri elementa promotivnog miksa su (WTO, n.d): a) proizvod i b) cijena.

Ostali elementi promotivnog miksa su: a) distribucija i b) promocija.

ZAKLJUČAK

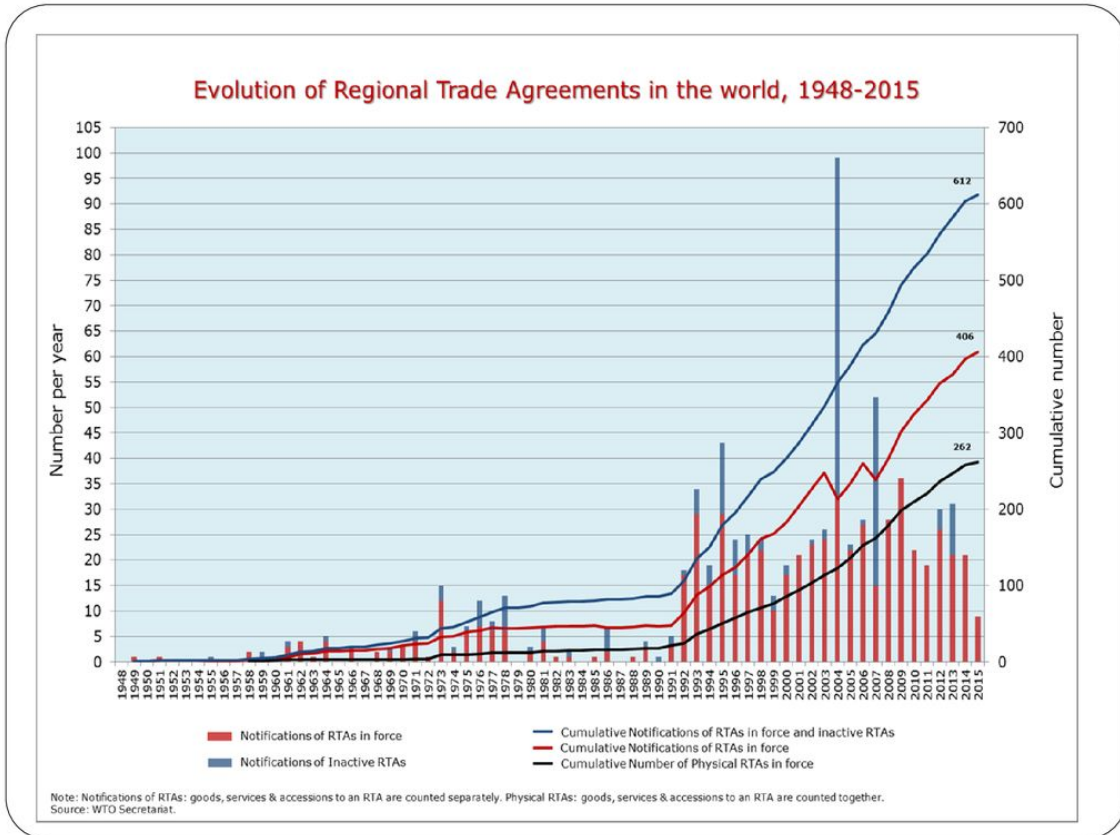
Međunarodna trgovina predstavlja razmjenu dobara i usluga, između rezidenata različitih zemalja pri čemu predmet međunarodne razmjene prelazi granicu jedne ili više zemalja. Ona se može se posmatrati u širem i užem smislu. U širem smislu, međunarodna trgovina podrazumijeva sveukupnost trgovinskih transakcija između svih zemalja u svijetu, tj. to je svjetska trgovina u cjelini, a u užem smislu odnosi se na trgovinu jedne zemlje sa svijetom.

LITERATURA

- Đurica, A. (2003). *Međunarodni ekonomski odnosi*. Novi Sad: Pigmalin.
- Đurica, A. i Bodiroža, M. (2000). *Međunarodna ekonomija, treće dopunjeno izdanje*. Brčko: Ekonomski fakultet u Brčkom.
- Kesić, K., Gazija, A., Zdenac, M., Čičak, M. i Lemeš, S. (2006). *Vodič za izvoz u Evropsku uniju /zašto i kako izvoziti u EU/*. Zenica, BiH: REZ - Regionalna razvojna agencija za regiju Centralna BiH.
- Kozomara, J. (2005). *Spoljnotrgovinsko poslovanje*. Beograd: Institut za ekonomsku diplomatiju.
- Milojević, M. (1995). Privatizacija i budžatska pozicija države. Kragujevac: Ekonomski fakultet u Kragujevcu. str. 28.
- Svjetska trgovinska organizacija. (22.06.2012). *U Proleksis enciklopediji*.
<https://proleksis.lzmk.hr/1646/>,.
- Zakon o spoljnotrgovinskoj politici Bosne i Hercegovine. (1999). Službeni glasnik BiH, 17. Sarajevo: Parlamentarna skupština BiH.
- World Trade Organization. (n.d) Preuzeto 29.05.2009. sa sajta:
http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.
- World Trade Organization. (25. maj 2020). *In Wikipedia*.
https://en.wikipedia.org/wiki/World_Trade_Organization

PRILOZI

Prilog 1

Slika 2. Evolucija regionalnih trgovinskih sporazuma u svijetu u periodu 1948 - 2015